

Kesşimsel Ayrımcılık: Tanım, Kapsam ve Kesşimsellik Perspektifinden Göç Araştırmaları

Filiz Künüroğlu¹, Berfin Acar², Umut Berk Dönmez³

Künüroğlu, F., Acar, B. ve Dönmez, U. B. (2021). Kesşimsel ayrımcılık: Tanım, kapsam ve kesşimsellik perspektifinden göç araştırmaları. *Nesne*, 9(22), 1013-1026. DOI: 10.7816/nesne-09-22-15

Anahtar kelimeler

Göç, kesşimsellik, kesşimsel ayrımcılık

Öz

Tüm dünyada göçün yaygınlaşması ve göçmen statüsündeki bireylerin sayısının hızla yükselmesi ile birlikte, göç araştırmalarına akademik ilgi de önemli oranda artmaktadır. Göç konusunda farklı disiplinlerde yürütülen çok sayıda araştırma olsa da, kesşimsellik perspektifine odaklanan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Özellikle Türkiye’de, göçmen nüfusun büyüklüğü düşünüldüğünde, kesşimselliğin anlaşılması ve çalışılması göçmenlerin içinden geçtiği sosyal psikolojik süreçleri açıklamada büyük fayda sağlayacaktır. Bu çalışma kişilerin farklı sosyal kimliklerinin birleşmelerinin getirdiği avantaj ya da dezavantajı anlamak için başvurulmuş kesşimsellik kavramını derinlemesine anlamayı, türleri ve kapsamı hakkında bilgi vermeyi ve göç süreçlerine kesşimsel bakış açısı ile yaklaşan araştırmalardan bir derleme sunmayı amaçlamaktadır. Kesşimsellik kavramının doğuşu, ortaya çıkışında rol oynayan tarihsel dönem özellikleri, ırk/sınıf/cinsiyet bağlamında kesşimsellik ve kesşimselliğin farklı türleri bu makalede ele alınan konular arasındadır. Aynı zamanda, kesşimselliğin göç araştırmalarında ele alınışı ve çok kültürlü pek çok ülke ve bağlamda şu ana kadar bu konuda yürütülen çalışmalara yer verilmiştir. Son olarak ise Türkiye’de göç bağlamında kesşimselliğin araştırılmasının önemine vurgu yapılarak, öğrencilere ve alanda çalışan akademisyenlere kaynak sağlanması ve gelecek çalışmalar için somut öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Intersectional Discrimination: Definition, Scope, and Migration Research from the perspective of Intersectionality

Abstract

Along with the widespread rise in immigration and the increase in the number of immigrants, academic interest in migration research has also grown. Although there are many studies conducted in various fields, the number of studies who approached migration from an intersectional perspective is rather small. The number of studies approaching migration and the social psychological processes of migrants from the perspective of intersectionality is even smaller in Turkey. Considering the large number of immigrants in Turkey, it is obviously essential to understand and study intersectionality in these particular contexts. Therefore, this article is written to explicate the concept of intersectionality and review migration studies adopting an intersectional approach. The basis of the concept of intersectionality, historical background that led to the birth of it, its subtypes as well as the importance of race, class and gender in intersectionality are among the issues discussed in this article. Moreover, with respect to migration studies from the perspective of intersectionality, studies conducted in various culturally diverse countries are outlined. The last but not the least, the prominence of conducting research on intersectionality in the Turkish context is also emphasized. In this review, we aim to present the literature to students and academics in the field as well as to provide direction for future research.

Keywords

Migration, intersectionality, intersectional discrimination

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 25 Ocak 2021

Düzeltilme tarihi: 23 Temmuz 2021

Kabul tarihi: 09 Kasım 2021

DOI: 10.7816/nesne-09-22-15

¹ Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, filiz.kunuroglu(at)ikcu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2728-6200

² Sabancı Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, berfinacar(at)sabanciuniv.edu, ORCID: 0000-0002-7095-7663

³ Bahçeşehir Üniversitesi, umut.donmez(at)bahcesehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3049-1042

Yaşanmış bir olaydan esinlenen 1954 yapımı *Toprağın Tuzu* (Salt of the Earth) filmi ABD'nin New Mexico eyaletinde çinko madeninde çalışan Meksikalı işçilerin iş yeri koşullarında adalet sağlanması için çıktıkları grevi konu alır (Jarrico, 1954). Bu filmde Meksika'lı işçilerin eşleri de maden bölgesindeki derme çatma evlerde yaşamaktadır ve onlar da evlerindeki koşulların iyileştirilmesi adına talepte bulunur. Ancak kadınlar cinsiyetlerinden dolayı ciddiye alınmazlar ve greve destek vermeleri eşleri tarafından engellenir. Film, hem ayrımcılıkla mücadele süreçlerini, hem de her ne kadar sonunda kadınlar da greve dâhil olmayı başarsa da, kesişimselliğin kadın göçmenlerin tecrübelerini nasıl farklılaştırdığını göstermesi açısından önemlidir. Azınlık grupların karşılaştığı ayrımcılığa alan yazında sıklıkla yer verilmiş olsa da, aynı oranda önemli olan kesişimsel ayrımcılık hem dünyada hem de Türkçe alan yazında kendine henüz yeterince yer bulamamıştır.

Kesişimsellik kavramı ilk olarak 1989'da Kimberlé Crenshaw tarafından kadınların deneyimlediği farklı baskı ve ayrımcılık türlerine yeni bir yaklaşım olarak ortaya atılmıştır. Bu yaklaşım sınıf, ırk ve cinsiyetin tamamen ayrı kategoriler olduğu fikrini reddetmekte (Crenshaw, 1991), bu farklı kategorilerin kişideki birleşiminin oluşturduğu deneyime dikkat çekmektedir (Crenshaw, 1991). Örneğin, göçmen ya da mülteci olmak başlı başına bir ayrımcılık sebebi olabilirken, "göçmen bir kadın" kimliğine sahip olmak kişiyi farklı olumsuz deneyimlere açık hale getirebilir. Bu kişinin deneyimleri veya yaşadığı muhtemel ayrımcılık yalnızca mülteci olmak ya da yalnızca kadın olmak ile açıklanamaz. Daha ziyade, bu iki kimliğin birleşiminin kendine has dezavantajları vardır. Örnek vermek gerekirse, Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlar erkeklerden daha az gelir elde ettiği gibi, siyahi kadınlar beyaz kadınlardan da siyahi erkeklerden de daha az gelir elde etmektedir (A.B.D. İşçi İstatistikleri Bürosu [U.S. Bureau of Labor Statistics], 2019). Bu da siyahi kadınların yıllık gelir konusunda maruz kaldığı ayrımcılığın yalnızca kadın olmalarına atfedilemeyeceğini, ırk ve cinsiyetin kesişiminin yaşanan ayrımcılığın etkisini iyice büyüttüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, sınıf, ırk, cinsiyet, zihinsel ya da bedensel engel ve benzeri kategorileri birbirinden bağımsız algılamak, bizi bu farklı kategorilerin kesişiminde bulunan kişi ve grupların özel deneyimlerini tanımlamakta yetersiz bırakmaktadır (Crenshaw, 1991). Bu özel deneyimlere bir örnek vermek gerekirse, yapılan araştırmalar, kimliğinin tek bir yönü sebebiyle ayrımcılığa uğrayan bireylere kıyasla, çeşitli sebeplerden ayrımcılığa uğrayan bireylerin psikolojik iyi oluşlarının daha fazla etkilendiğini ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Gayman ve Barragan, 2013).

Kesişimsellik kavramının günümüzdeki yansımalarını anlamak için ortaya çıktığı dönemin koşullarını da bilmek gerekmektedir. Önceleri cinsiyet ve ırk ayrımcılığına yaklaşımı eleştirmek üzere Kimberlé Crenshaw tarafından 1989'da ortaya atılan kavramın temelindeki ana fikir, kadın hakları mücadelesi denildiğinde insanların zihinlerinde oluşan kadın imgesinin orta sınıf ve beyaz bir kadın olmasıdır. Bununla birlikte ırkçılıkla mücadelede siyahilerin bütününün erkek olarak tahayyül edilmesine de karşı çıkar. Çünkü her iki durumda da, siyahi kadın ve onun olumsuz deneyimleri göz ardı edilir. Siyahi kadın feminist harekette de, anti-ırkçı harekette de kendine yer bulamaz. Kesişimselliğin temelinde feminizm ve ırkçılık karşıtlığının yer almasının sebebi, o dönemde feminizmin siyahi kadının kendine özgü kesişimsel problemlerini göz ardı etmesidir. Bu kavramı ortaya atan Crenshaw'un siyahi bir hukuk profesörü olması da bunda etkilidir.

Kesişimsellik iki kimliğin kesişim noktasının, bunların basitçe birbirlerine eklenmelerinden farklı oluşuna dikkat çekmektedir. Crenshaw'a (1989) göre bu iki grubun kesişiminin getirdiği sorunlar, ikisinin toplamından farklıdır. Basit bir toplama işlemiyle anlaşılamaz. Bu kesişim kendine özgü ve diğer gruplarda karşılaşılmayan bir etkiye sebep olduğu için özel ilgi gerektirir. Bu sebeple, Crenshaw'un kesişimselliğe

bakış açısına göre siyahi kadınların da feminist ve anti-ırkçı hareketlere dahil edilmesi tek başına sorunu çözmez.

Kesişimsel yaklaşımın Crenshaw tarafından ortaya atılmasından sonra (1989), farklı yazarlar da teoriyi geliştirerek alan yazına katkı sağlamışlardır (Teo, 2014). Bu yazarlardan biri kesişimselliğe farklı bir bakış açısı getiren sosyoloji profesörü Patricia Hill Collins'tir (Collins, 2000). Crenshaw gibi Collins de kesişimselliğe özellikle siyahi kadın açısından yaklaşır. "Siyahi Feminist Düşünce: Bilgi, Bilinç ve Yetkilendirme Politikaları" adlı kitabında değindiği kavramlardan biri "içerideki yabancı"dır (outsider within) (Collins, 2000). Collins (2000) burada siyahi kadının feminizm hareketinde siyahi oluşu sebebiyle gerçek anlamda temsil edilemediğine, ırkçılık karşıtı hareketlerde de kadın olduğu için kimi zaman dışarıda kaldığına dikkat çeker. Collins'in tartıştığı bir diğer önemli kavram "baskı matriksi"dir (matrix of oppression). Burada Collins ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, sınıf gibi kavramların birbirlerine bağlı olduğunu ifade eder. Bunlara yaş, din, bedensel veya zihinsel engel ve daha pek çok farklı kimlik eklenebilir. Pek çok farklı kimliğin birbiriyle iç içe geçtiği bu sistemde bireyler farklı kesişimlerde farklı deneyimler edinirler ve kimse tamamıyla dezavantajlı ya da tamamıyla ayrıcalıklı kategorilerde değildir (Collins, 2000). Kimi bireyler kimliklerinin bir yönü sebebiyle dezavantajlı durumda olabilirken bir diğeri sayesinde de avantajlı olabilirler. Örneğin, siyahi bir erkek, siyahi olduğu için ayrımcılığa uğrayabilir, fakat erkek olduğu için toplumda kadından daha ayrıcalıklı bir yer tutuyor da olabilir. Böylece Collins (2000), her bireyin deneyiminin kendine özgü olduğunu söyler. Bir başka deyişle Collins de Crenshaw gibi iki ya da daha fazla gruba üyeliğin kesişiminin bunların getirdiği sorunların ya da ayrıcalıkların toplamından farklı şeyler ifade ettiğini belirtir.

Alan yazında genel olarak kesişimselliğin daha da fazla dezavantaja yol açtığına değinilse de kimi durumlarda dezavantajlı iki grubun birleşimi kişiye bir ayrıcalık sağlayabilir. Bir diğer deyişle, kendi içlerinde negatif olan kimi kalıp yargılar birleştikleri zaman görece pozitif bir tutuma yol açabilirler. Buna örnek olarak siyahi homoseksüel erkeklerin durumu verilebilir. Remedios ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında katılımcılar homoseksüel siyahi erkeklere heteroseksüel olanlara göre daha olumlu yaklaşmışlardır. Homoseksüel ve siyahi olmak iki ayrı kategori olarak kendi içlerinde negatif kalıp yargılar barındırıyor olsa da ikisinin birleşimi pozitif bir yaklaşım doğurmuştur. Bu durumun sebebi ise, heteroseksüel siyahi erkeklerin saldırgan olduğuna dair bir kalıp yargının bulunması ve bu erkekler homoseksüel olduklarında ise daha feminen algılandıkları için algılanan tehdit hissini azalmasıdır. Böylece kesişimselliğin kimi kalıplar içerisinde düşünülemeyeceği ve her bireyin kesişimselliğinin eşsiz sonuçlar doğurabileceği fikri pekişmektedir.

Her ne kadar Crenshaw (1989) ve kimi diğer yazarlar için çıkış noktası siyahi kadının problemleri olsa da, kesişimsellik kavramı ayrımcılığa uğrayan herhangi iki grubun kesişmesi için de kullanılabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Latin göçmenlerden örnek verilecek olursa; bir Latin göçmen aynı zamanda homoseksüel ise ve bu iki kimliği sebebi ile de ayrımcılığa uğruyorsa, bu durum yine kesişimsellik bazında incelenmelidir. Çünkü bu kişinin deneyimleri, göçmen olmayan homoseksüellerden de, homoseksüel olmayan göçmenlerden de farklıdır. Dolayısıyla, ayrımcılığa maruz kalan herhangi iki veya daha fazla grubun kesişimi kesişimsellik bazında incelenmelidir. Alan yazında kesişimselliği sıklıkla çalışılan bu azınlık gruplar genellikle cinsiyeti, cinsel yönelimi, ırkı, dini, dili, sosyo-ekonomik statüsü, göçmenliği ve zihinsel ya da bedensel bir engeli sebebiyle ayrımcılığa uğrayan gruplardır. Aynı doğrultuda, engelli bir bireyin cinsel yönelimi, azınlık etnik gruba mensup bir bireyin sosyo-ekonomik statüsü ve göçmen olan bir kadının durumu kesişimsellik bazında incelenmesi gereken örneklerdir. Belirtildiği gibi ayrımcılığa uğrayan *herhangi* iki veya daha fazla alt gruba üye kişilerin deneyimleri

kesişimsellik perspektifinden incelenebilir, fakat alan yazında, özellikle kesişimselliğin ortaya çıktığı ilk yılların bağlamsal koşulları sebebiyle, kesişimsellik ekseninde en çok incelenen kavramlar ırk, sınıf ve cinsiyet olmuştur (race, class, gender, RCG) (Stasiulis ve ark., 2020).

Cinsiyet, ırk, Sınıf

Kesişimsellik çoğunlukla, cinsiyet, ırk ve sınıf olmak üzere üç ana kategorinin kesişimi ekseninde incelenmektedir. Bu üç ana konunun dezavantaj ve kırılganlık yaratan yönlerine alan yazında kesişimsellikten bağımsız olarak da sıklıkla yer verilmiştir. Örneğin cinsiyet ayrımcılığı; toplumsal cinsiyet araştırmaları, sosyoloji ve psikoloji gibi pek çok disiplinin alan yazınında geniş bir yere sahiptir. Cinsiyetçilik olarak adlandırılan bu ayrımcılık türünde kişiye cinsiyetine göre toplumsal roller yüklenir ve ondan bu rolleri yerine getirmesi beklenir. Örneğin, bir kadından ev işlerini yapması ve çocuklarına bakması beklenebilir.

Fiske (1998) cinsiyet ile ilgili kalıp yargıları iyi niyetli ve düşmanca olmak üzere ikiye ayırmıştır. İyi niyetli olarak adlandırılan cinsiyetçilik kadını hassas ve korunması gereken biri gibi görür. Fiske cinsiyetçi kişilerin, ev kadınları ve kadınsı olarak algılanan işlerde çalışan kadınlar (ör. öğretmenlik) gibi toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkmayan kişiler için iyi niyetli cinsiyetçilik beslediğini söyler. Bununla birlikte feminist, lezbiyen ve kariyer odaklı kadınlar gibi geleneksel rollerin dışına çıkan kişilerin düşmanca kalıp yargılara maruz kaldığını belirtmektedir. İyi niyetli cinsiyetçilik türü toplum tarafından çoğunlukla zararsızmış gibi algılsa da, düşmanca cinsiyetçilik kadar olumsuz sonuçlar doğurabilir. Çünkü, kadına bir birey olarak yaklaşılmasını engeller ve onu toplumsal cinsiyet rollerinin içinde kalmaya zorlar. Kimi bakımlardan düşmanca cinsiyetçilikten daha tehlikeli bile olabilir, çünkü görünürdeki iyi niyet kimi kişiler için bu tür cinsiyetçiliğe karşı çıkılmasını zorlaştırabilir.

Bireyler cinsiyetin yanında mensup oldukları ırk ve etnik grup sebebiyle de sıklıkla ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Günümüzde ırkçılık her ne kadar geniş bir çevre tarafından kabul edilemez olarak görülse ve ırkçılığı bitirmeye yönelik gerek yasal gerek sosyal pek çok adım atılsa da, ırkçılık hala toplumdaki etkisini sürdürmektedir. Bunun yanında, Müslüman göçmenlerin barındığı pek çok ülkedeki İslamofobik ayrımcılık “yeni ırkçılık” adı altında araştırılmaya başlanmıştır (Dunn ve ark., 2007; Lajevardi ve Oskooii, 2018). Yeni ırkçılık, belli bir grubun yaşam tarzının kötü niyetli olarak algılanıp, grubun veya bu gruba mensup bireylerin haklarının kısıtlanması ile gerçekleşir (Dunn ve ark., 2007). Güncel yayınlar yeni ırkçılığın tanımı eski ırkçılıktan farklı olsa da aslında eski ırkçılık ile aynı duygulardan beslendiği ve aynı etkiyi yarattığı konusunda hemfikirler (Dunn ve ark., 2007; Lajevardi ve Oskooii, 2018). Yeni ırkçılık, örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde siyahlar ve beyazlar arasındaki ırk ayrımcılığından farklı olarak, günümüzde daha çok ırksallaştırılmış gruplara uygulanan ayrımcılık anlamına gelmektedir, örneğin Müslümanlar.

Ayrımcılığa sebep olabilen bir diğer kavram da sosyo-ekonomik statüdür. Burada kişi veya gruplar sosyal sınıflarından ve ekonomik durumlarından dolayı ayrımcılığa uğrayabilirler. Bu duruma genelde dezavantajlı grubun gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve yetişme koşulları gibi faktörler etki eder. Sınıf ayrımcılığı da bireysel olarak yapılan ya da kurumsal olarak yapılan ayrımcılık olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bireysel ayrımcılığa örnek olarak bir bireyin kimi kişi ya da gruplara ikamet ettikleri bölge ya da gelir düzeyi nedeni ile suç işleme potansiyeli varmış gibi yaklaşması verilebilir (Xie ve ark., 2020). Kurumsal olarak yapılan sınıf ayrımcılığına ise iş başvurularının, başvuranın yaşadığı semtin sosyo-ekonomik düzeyine bakılarak olumsuz değerlendirilmesi örnek verilebilir. Bir diğer örnek ise okulların üst gelir sınıfından öğrencileri daha iyi sınıflara almaları gibi bireylerin ve grupların gelişmesini engelleyen kısıtlamalar olabilir (Peterman, 2018).

Cinsiyet, ırk ve sınıf tartışmasındaki katkıların yanında, Crenshaw kesişimselliği farklı bakış açılarından da ele alarak alan yazına bazı kavramlar kazandırmıştır (Crenshaw, 1991). Crenshaw (1991) kesişimselliği kimi özelliklerine göre üç gruba ayırır. Bunlar politik kesişimsellik, yapısal kesişimsellik ve temsili kesişimselliktir.

Politik Kesişimsellik

Politik kesişimsellik ayrımcılığa uğrayan farklı grupların kimi zaman birbiriyle çelişen çıkarları olabileceğine ve bu durumun özellikle iki gruba birden mensup bireylere zarar vereceğine dikkat çeker (Crenshaw, 1991). Ayrımcılığa uğrayan bu grupların her biri toplumun diğer üyeleriyle eşit haklara sahip olmak için kimi hareketler başlatabilirler. Örneğin feminizm hareketi cinsiyet eşitsizliğine karşı kadın haklarını korumak amacıyla ortaya çıkmıştır (Fiss, 1994). Crenshaw'ın politik kesişimselliği tanımlarken kullandığı örnek üzerinden açıklamak maksadıyla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyahi kadın konusuna geri dönecek olursak, ırk ve cinsiyet ayrımcılığının kesişiminde bulunan bu grup, iki tarafta da adalet arayışı devam etse de bu hareketlerin hiçbirinde kendine yer bulamaz. Kesişimselliğin ortaya çıktığı dönemde feminizm hareketi siyahi kadının problemlerini ırk eşitsizliği olarak değerlendirir (Crenshaw, 1989). Bu sebeple bu konuda bir sorumluluk hissetmez. Aynı şekilde ırk bazındaki ayrımcılığa karşı çıkan hareketler de siyahi kadının problemini cinsiyet ayrımcılığı olarak değerlendirebilir. Böylece, siyahi kadın bu grupların ikisinden de dışlanmış ve yalnız kalmış olur.

Kimi zaman, kesişimde bulunan bireylerin yaşadıkları ayrımcılığa karşı çıkmalarının bu iki farklı grubun çıkarlarını ve eşitlik arayışını tehlikeye düşüreceği düşünülür. Crenshaw 1991 yılında yayımlanan makalesinde politik kesişimselliği siyahi kadının evde gördüğü şiddet üzerinden açıklar. Siyahi bir kadın siyahi eşi tarafından istismar edildiği zaman bu haberin yayılması ırksal eşitlik hareketi için bir tehlike olarak görülebilir. Çünkü siyahi erkeğin şiddet yanlısı olduğuna dair kalıplaşmış bir yargı toplumda zaten mevcuttur. Bu önyargıyı değiştirmeye çalışan eşitlik hareketleri için, kalıp yargıları doğrulayıcı gibi görünen bu tarz haberler bir tehlike olarak algılanır. Aynı zamanda, feminizm açısından bakıldığında, kadınların uğradığı ayrımcılık ve istismara dikkat çekmeye çalışılırken, siyahi kadınların yaşadıkları istismar fazla ön plana çıkarsa, bu sorunun bir azınlık sorunu olduğu yanılgısının oluşabileceği endişesi doğabilmektedir. Aile içi şiddet siyahi toplumuna ait bir sorun gibi algılanırsa toplumun genelinde cinsiyet eşitliği sağlanması adına yapılan çalışmaların zarar görebileceği düşünülmektedir. Bu tip “politik” sebeplerden dolayı örnekteki siyahi kadın gibi grupların marjinalleştirilmesi politik kesişimsellik kavramının özünü oluşturur.

Yapısal Kesişimsellik

Yapısal kesişimsellik toplumun işleyişinin, sistemin ve kurumların kesişimde bulunan grupların mağduriyetlerini istemeden de olsa devam ettirdiklerini ya da arttırabildiklerini öne sürer (Crenshaw, 1991). Bu durum kimi mağduriyetleri gidermek için kurulmuş olan merkezlerde bile yaşanabilir. Crenshaw'un (1991) verdiği bir örnekte görülebileceği gibi şiddet gören kadınlar için kurulmuş sığınma merkezlerine giden göçmen bir kadın, İngilizce bilmediği ve kurumda söylediklerini tercüme edebilecek bir personel de bulunmadığı için geri çevrilebilmektedir. Crenshaw'ın verdiği bir diğer örnek Amerika Birleşik Devletleri'nde o dönemde yürürlükte olan Göç ve Vatandaşlık Yasası ile ilgilidir. Bu yasaya göre göçmen bir kadın Amerika'da daimi oturma iznine sahip olabilmek için bir Amerikan vatandaşı ile iki yıl evli kalmalıdır (*Immigration Act 1990*). Kimi göçmen kadınlar evli oldukları bu kişiler tarafından şiddete maruz kalabilmektedirler. Fakat evliliklerini bitirmeleri halinde sınır dışı edilmekten çekindikleri için bu konuda bir şey yapamazlar (Crenshaw, 1991). Bu sorunun çözümüne yönelik bir adım olarak göçmen kadınların gördükleri şiddeti örneğin bir polis raporu ile kanıtlayabildikleri takdirde iki yıl evli kalma zorunlulukları

kaldırılır (Crenshaw, 1991). Fakat bu kadınların çoğunlukla bu şiddeti belgeleme imkanları bulunmamaktadır, kültürel sebepler de bu adımı atlamalarına engel olabilmektedir (Crenshaw, 1991). Böylece, iki farklı grubun kesişiminde bulunan göçmen kadın yaşadığı karmaşık durumda sistemden yardım alamamış olur.

Temsili Kesişimsellik

Crenshaw'ın 1991 tarihli makalesinde değindiği son konu kesişimselliğin temsili yönüdür. Burada Crenshaw (1991) siyahi kadının medyadaki temsili beyaz kadınlardan farklı olduğunu savunur. Beyaz kadının bireysel özelliklerinin siyahi kadına kıyasla daha ön plana çıkarıldığını, fakat siyahi kadının hala kimi kalıp yargılar üzerinden temsil edildiğini söyler (Crenshaw, 1991). Örneğin siyahi kadının sahip olduğu düşünülen özellikler arsız ve yabancı olmalarını içerirken, latin kadınların gürültücü ve ahlaksız oldukları düşünülebilir. Bu kalıp yargılar azınlık kadınları marjinalize ederek toplumda beyaz kadınlar kadar yer bulamamalarına sebep olabilmektedir. Özetle temsili kesişimsellik ayrımcılığa uğrayan bireylerin sosyal hayatta ya da medyada kalıp yargılar üzerinden temsil edilmelerine değinir (Crenshaw, 1991). Daha önce de bahsedildiği gibi bireylerin kesişimsel ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olan önemli özelliklerden biri de göçmenlik statüsüdür. Göçmen bireyler de göçmen olmayan bireyler gibi birden çok kimliğe sahip olabilirler, fakat bunlara ek olarak aynı zamanda göçmen olmaları, bu bireyleri kesişimsel ayrımcılığa uğramaya açık hale getirmektedir.

Göç Araştırmalarında Kesişimsellik

Göç çalışmalarında kesişimsellik görece yeni bir kavramdır. Günümüzde tarihte görülen en yüksek göçmen hareketliliği yaşanmaktadır. Küreselleşen dünyada gerek daha iyi bir iş ya da eğitim gibi gönüllü göç motivasyonlarının gerekse iç savaş, politik baskı ya da küresel ısınma gibi zorunlu göç sebeplerinin artması ile birlikte daha çok insan göç etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organization for Migration [IOM], 2019) raporuna göre dünya üzerinde yaklaşık 272 milyon göçmen, 25.9 milyon mülteci ve 3.5 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Dolayısıyla göç pek çok kişiyi etkileyen bir fenomen haline gelmiştir. Göçmen gruplar da kendi içinde homojen bir grup olmamaları ve kimi açılardan avantajlı fakat diğer yönlerden dezavantajlı konumda bulunan bireyler barındırmaları sebebiyle, kesişimsel yaklaşım ile çalışılması gereken konulardan biri olmuştur (Anthias, 2012). Kadınlar, yaşlılar, engelliler ve LGBT üyeleri gibi grupların hali hazırda sahip oldukları dezavantajlarla birlikte aynı zamanda göçmen oluşları, bu grupları daha da hassas bir konuma yerleştirdiği için özel ilgi gerektirmektedir. Bu sebeple alan yazında kesişimsel bakış açısının sosyal adalet sağlama konusunda göçmen bireylerin özel durumlarına uygulanmasının çok uygun olduğu belirtilmiştir (Stasiulis ve ark., 2020). Diğer bir ifadeyle, kesişimsel yaklaşımın benimsenmesi göçmen grubun kendi içindeki farklılıklarını ve bu farklılıkların onları açık hale getirdiği tehlikeleri ön plana çıkararak, göç politikalarının sosyal adalet sağlama konusunda daha etkili çözümler üretmesine yardımcı olacaktır (Cho ve ark., 2013).

Göç çalışmalarında kesişimsellik yaklaşımının ilgi görmeye başlamasının başlıca sebebi yine kadın haklarının alan yazında yeterince nesnel temsil edilmediği düşüncesidir. Yakın geçmişe kadar esas göçmenlerin çalışan erkekler oldukları, kadınların ise bu erkeklerin aile üyeleri oldukları için yanlarında göç ettikleri fikrinin hâkim oluşu ile, kadınların göç çalışmalarında kendilerine yer bulmaları zaman almıştır (Donato ve ark., 2006). Cinsiyet konusunun göç çalışmalarına girdiği ilk dönemlerde ise bu çalışmalar genellikle kadın-erkek ikilemi ile sınırlı kalmıştır (Bastia, 2014). Daha sonra toplumsal cinsiyet kavramı da çalışmalarda kendine yer bulmaya başladıysa da (Donato ve ark., 2006), Bastia'ya (2014) göre bu çalışmaların kimi sınırlılıkları mevcuttur. Öncelikle göç ile ilgili çalışmaların çoğu kadın ve toplumsal

cinsiyet konusunu göz ardı etmeye devam etmiştir, ya da bu kavramlar araştırılsa bile ırk, etnik köken, yaş, sosyo-ekonomik statü gibi diğer kavramlar dışarıda bırakılmıştır (Bastia, 2014). Sonrasında kesişimselliğin Avrupa’da yaygınlaşması üzerine, bu kavramı göç bağlamında inceleyen bazı çalışmalar yapılmıştır (Lutz ve ark., 2016). Örnek olarak Prins’in (2006) Hollanda’daki Maluka Adaları asıllı göçmenlerin hayat hikayeleri üzerinden kimlik ve aidiyet algılarına sosyal inşacı bir yaklaşım getiren ve Buitelaar’ın (2006) Fas asıllı Hollandalı bir politikacının cinsiyetinin, politik ve dini kimliklerinin kesişimini inceleyen çalışmaları verilebilir. Prins (2006) makalesinde pek çok kimliğin, sosyal farkın ve eşitsizliğin kesişimindeki grup üyelerini yalnızca belli bir gruba üye olarak etiketlemek yerine göçmenler tarafından kimlik oluşum sürecinin yapılandırılmasına odaklanmanın daha açıklayıcı olacağını öne sürer. Buitelaar (2006) ise pek çok farklı kimliğin kesişiminde bulunan Fas asıllı bir kadın politikacıya odaklanarak bu kişinin içindeki farklı kimliklerin seslerinin ve diyaloglarının kimlik oluşumundaki etkisini açıklayarak kesişimselliğin önemine vurgu yapar.

Farklı Ülkelerde Kesisimsel Ayrımcılık ve Göç Çalışmalarına Örnekler

Farklı ülkelerin birbirlerinden farklı göçmen profillerine ev sahipliği yapması ülke bazında ve bağlama özel araştırmalar yapılması ihtiyacını doğurabilmektedir. Kimi ülkelerdeki göçmen gruplar ana akım kültürden din, dil, sosyo-ekonomik statü ve benzeri bağlamlarda ayrılırken, diğer ülkelerde bunlar yerine başka farklılıklar görülebilir. Örneğin Avrupa’da yapılan araştırmalarda sıklıkla odak noktası olan Müslüman azınlık gruplar ana akım kültürden çok farklı bir kültüre ve dine sahiptir (Hirsch ve ark., 2019). Bu dinsel farklılık kesişimselliğe yeni bir boyut ekleyebilmektedir. Ancak, Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin dini kimliklerinin çoğunlukla ana akım kültürden çok farklı olmamasından dolayı, buradaki çalışmaların Hollanda’daki kesişimsellik çalışmalarından farklı özelliklere sahip olması gerekebilir. Türkiye’de yürütülmüş çalışmalara örnek olarak burada yaşayan Rus kadınların deneyimlediği kesişimselliğe ışık tutan (Deniz, 2017), Crenshaw’ın makalelerine özet sunan ve kesişimselliği hukuki açıdan değerlendiren (Çapar, 2019), engelli kadının deneyimlerinin kesişimsellik bağlamında incelenmesini öneren (Güloğlu, 2019) çalışmalar verilebilir. Avrupa’da ise yapılan araştırmaların ve yazılan makalelerin genel odağı Avrupa Birliği’ndeki eşitlik kurumları, yasal düzenlemeler ve üye ülkelerin yasalarıdır. Bu yasaların geçmişte çoğunlukla cinsiyetçiliğe odaklanması ABD, Avustralya, Kanada ve Güney Afrika’daki ırk ve etnik kökene odaklanan yasalarla zıtlık oluşturmaktadır (Kantola ve Nousiainen, 2009). Alan yazından anlaşılabileceği üzere AB üyesi ülkelerin daha önce cinsiyet sonra ırk olmak üzere tek boyutlu ayrımcılığa karşı yasa, ilke ve kurumlar geliştirdiği fakat günümüzde kesişimselliğin gündeme gelmesiyle birlikte eşitlikçi hareketlerin daha kapsayıcı ve çok boyutlu bir hal almaya başladığı söylenebilir.

Avrupa’da yapılan çalışmaların bir bölümü göçmenlerin işçi haklarına odaklanırken (Alberti ve ark., 2013) bir bölümü sağlık hizmetlerine erişimi konu almıştır (Gkiouleka ve Huijts, 2020). Yapılan çalışmalar, cinsiyetin, göçmenlik statüsü ve sosyoekonomik statünün, sağlık ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda oldukça belirleyici olduğunu vurgulamıştır (Gkiouleka ve Huijts, 2020). Kadınların erkeklere göre, göçmenlerin göçmen olmayanlara göre ve düşük gelir düzeyine sahip bireylerin yüksek gelir düzeyindekilere göre sağlık hizmetlerine ulaşım konusunda daha büyük zorluklar yaşadığı belirtilmektedir (Gkiouleka ve Huijts, 2020). Gkiouleka ve Huijts’nin Avrupa’da yürüttüğü çalışma (2020) kadınların hem göçmen olan hem de göçmen olmayan erkeklere göre daha sağlıksız olduğunu bulmuştur. Yine bu çalışmanın sonuçlarına göre fiziksel emek isteyen işlerde çalışan birinci nesil erkek göçmenlerin en sağlıklı grup olduğu görülmüştür (Gkiouleka ve Huijts, 2020). Bunun sebeplerinden biri olarak, sağlıklı erkeklerin çalışma amacı ile göç etme ihtimallerinin daha yüksek olması gösterilmiştir (Gkiouleka ve Huijts, 2020).

Göçmen kadınların, eşleri kadar sağlıklı olmaması ise, ailedeki temel iş gücünün ve “asıl göçmenin” erkek olması ile açıklanabilir (Gkiouleka ve Huijts, 2020).

Amerika Birleşik Devletleri kesişimselliğin çıkış noktası olarak (Crenshaw, 1989; 1991) özellikle ırk, sınıf ve cinsiyet konusundaki araştırmalara ev sahipliği yapan başlıca ülkelerden biri olmuştur (Belkhir ve Barnett, 2001; Collins, 1998; Davis, 2011; Harris ve Bartlow, 2015). Başlangıçta Crenshaw’un da etkisiyle ağırlıklı olarak ırk ve cinsiyet kesişimini konu alan çalışmalar öne çıksa da sonraları ırk, etnik köken ve dini kimliklere odaklanan araştırmalar da yapılmıştır (Ciftci ve ark., 2013; English ve ark. 2020; Xie ve ark. 2020). Ghumman ve Ryan’ın (2013) Müslüman baş örtülü kadınların uğradığı ayrımcılığa; Stewart ve arkadaşlarının (2008) anoreksiya nervozalı kadınların maruz kaldığı kalıp yargı, önyargı ve ayrımcılığa; Baldwin ve Johnson’ın (1995) ise işgücü piyasasındaki engelli kadınların uğradığı ayrımcılığa vurgu yaptıkları çalışmaları, Amerika’da yürütülen başlıca çalışmalara örnek teşkil etmenin yanında, güncel çalışmalardaki hedef grupların çeşitliliğindeki artışı göstermektedir.

Kesişimselliğin Amerika’da çalışıldığı konulardan biri de göçmenlere ve göçmenliğe yönelik tutumlardır (Berg, 2010; Berg ve Morley, 2014). Bu çalışmaların bir bölümü göçmen bireylerin tutumlarını incelerken bir bölümü ana akım kültür üyelerine odaklanmıştır. Göçmen bireylerin tutumlarına, ana akım kültür üyelerinin tutumlarına kıyasla daha az yer verilmiştir (Berg ve Morley, 2014). Göçmenliğe yönelik tutumlar incelenirken ırk, sınıf ve cinsiyet üçlüsü, tutumlar üzerinde belirleyici rol oynayabilecek değişkenler olarak ele alınmıştır (Berg ve Morley, 2014). Örneğin, Amerika’da yapılan bir çalışma, siyahilerin göçmenliğe yönelik tutumlarının beyazlara kıyasla daha olumlu olduğunu göstermiştir (Ha, 2010). Tek başına cinsiyetin bu tutumlar üzerinde belirleyici etkisinin olmadığı görülürken (Ayers ve ark., 2009), eğitim düzeyinin ise önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Hauser ve Warren, 1997). Daha yüksek eğitim düzeyi, göçmenlere yönelik daha olumlu tutumlar ile ilişkilendirilmiştir (Ceobanu ve Escandell, 2010). Ülke dışında doğanların Amerika’da doğup büyüyen bireylere göre göçmenliğe daha olumlu baktığı görülsede, göçmenlerin de kendi içlerinde farklı tutumlar beslediğine işaret eden çalışmalar mevcuttur (Berg ve Morley, 2014). Bu farklılıkları ırk, sınıf ve cinsiyet üçlüsünden herhangi birinin tek başına oluşturmadığı, fakat bunların kesişiminin göçmenlere yönelik tutumlar üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir (Berg ve Morley, 2014). Az eğitilmiş beyaz erkek göçmenlere kıyasla, az eğitilmiş ırksal azınlık gruptan erkek göçmenlerin göçmenliğe tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir (Berg ve Morley, 2014). Eğitim düzeyindeki artış ise özellikle azınlık ırklardan kadın göçmenler üzerinde tutumları iyileştirici etkiye sahiptir (Berg ve Morley, 2014).

Avustralya dünyanın farklı yerlerinden yoğun göç alan çok kültürlü bir ülke olmasının yanı sıra Avustralya yerlilerine de ev sahipliği yapmaktadır ve bu çeşitlilik alan yazındaki araştırmalarda kendini göstermektedir (Buxton-Namisnyk, 2014; Osborne ve ark., 2019). Avrupa gibi Avustralya’da da ayrımcılık karşıtı yasaları kesişimsellik açısından inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bunlara örnek olarak Mansour (2012) ve Blackham ve Temple (2020) gibi yazarların çalışmaları gösterilebilir. Yukarıda bahsettiğimiz göç çalışmalarına Çinli kadın göçmenlerin girişimcilik alanında karşılaştıkları ayrımcılığı (Chiang ve ark., 2013) ve Filipinli göçmenlerin cinsiyet, ırk ve sınıf bağlamındaki kesişimsel durumunu inceleyen (Limpangog, 2013) çalışmaları örnek verebiliriz. Limpangog’un (2013) çalışmasındaki Filipinli kadın katılımcıların şikâyet etmeme, sorunlar karşısında dayanıklı olma ve bunları görmezden gelip söze dökmeme gibi kimi kültürel özellikleri üstün görmeleri neticesinde uğradıkları kesişimsel ayrımcılık karşısında da sessiz kalabilecekleri görülmektedir.

Kanada yoğun olarak göç alan bir ülke olmakla birlikte, genelde göç olgusuna ve göçmenlere sergilediği olumlu tutumlar ile gündeme gelmiştir. Yine de azınlıklar ve göçmenler gerek sosyal hayatta

gerekse kimi yasal düzenlemelerle ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Alan yazında bu konuya değinen kimi çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Arat-Koç (1989) çalışmasında Kanada’da ev hizmetinde ve çocuk bakımında çalışan göçmen kadınlara uygulanan sistemsal ayrımcılığı incelemiştir. Evlerde hizmetçi olarak çalışmanın değersiz bir meslek olduğu düşünüldüğü için bu işlerde Kanada doğumlu kadınlar yerine göçmen kadınlar çalıştırılmak istenmektedir. Bu durum göçmen kadınların bu sektördeki boşluğu doldurmasıyla sonuçlanmıştır. Bunun yanında yürürlükteki kimi kanunların yabancı asıllı kadın göçmenlerin vatandaşlık almalarını engelleyici nitelikte olduğu görülmektedir (Arat-Koç, 1989). Arat-Koç’un çalışmasında bahsettiği engellerden en önemlisi yabancı asıllı kadınlara ev hizmetlerinde görev almaları için geçici vize verilmesi ve bu mesleğin vatandaşlık alma sürecinde düşük puan kazandırması ile birlikte sürecin zorlaşmasıdır (Arat-Koç, 1989). Stasiulis ve Bakan (1997) ise genel olarak vatandaşlık hakkında alan yazındaki çalışmaları ele almanın yanında, Filipinli ve Batı Hint Adalı kadınların vatandaşlık hakkı alma süreçlerini inceler. Bu çalışma aynı zamanda yabancı asıllı kadın ev hizmetlilerinin vatandaşlık hakkı alırken yaşadığı zorlukları kurumsallaşmış ayrımcılık politikaları ve iş verenle hizmetli arasındaki güç asimetrisi gibi açılardan değerlendirir (Stasiulis ve Bakan, 1997). Çalışmanın devamında ise göç, göçmenlik, ayrımcılık ve geçici göç gibi farklı ırklardan göçmen kadınların deneyimlemek zorunda kaldığı süreçleri, bunların sonucunda vatandaşlık hakkını nasıl kazandıklarını açıklar (Stasiulis ve Bakan, 1997).

Sonuç

Kesişimsellik kavramının göç çalışmalarında ele alınması hem uluslararası alan yazında hem de Türkiye’de oldukça yenidir. Bu kavram 1989 yılında Crenshaw’un öncelikle kadınlar özelinde tecrübelerin ve kimliklerin homojen olduğu görüşüne karşı çıkması ile ortaya çıkmış, çeşitli tecrübelerin, çoklu ve geçirgen kimliklerin ve bu kategorilerin birleşiminin farklı bireylere nasıl eşitsizlik ve dezavantaj getirdiğini vurgulayan bir çerçevedir. Diğer bir ifadeyle, göç çalışmalarında kesişimsel yaklaşım çoklu sosyal yapılara, iç içe geçmiş kimliklere ve sosyal statüleri birleştiren süreçlere odaklanmanın gerekliliğini vurgular. Örneğin, cinsiyet son yıllardaki göç çalışmalarında, yalnızca bir değişken olarak görülmemekte, ırk, sınıf, yaş ya da ulusal kimliğin kesişiminde, güç ilişkilerinin, sosyal normların ve politikaların belirleyicisi olarak incelenmektedir (Anthias, 2012; Lutz ve Palenga-Möllnbeck, 2011). Menjívar ve Salcido (2002) göçmenlerin yasallaşma süreçlerinin cinsiyet tarafından nasıl etkilendiğini, düzensiz göçmenlik, aile birleşimi, iş yaşamı ve mültecilik gibi açılardan incelemiştir. Her ne kadar çoğu yasa içerik bakımından cinsiyet ayrımı yapmıyor, tüm vatandaşlar için aynı anlama geliyor gibi görünse de bu yasaların toplumda eşitsizliğe yol açtığı öne sürülmüştür. Örneğin, Dauvergne (2009) aile birleşimi kanunlarında kadının erkeğe daha bağımlı, erkeğin ise bağımsız olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Menjívar ve Salcido’nun (2002) aile içi şiddet ile ilgili makalesine değinecek olursak, göçmen kadınların göçmen olmayan kadınlardan daha fazla şiddet görmediği, fakat gördüğü şiddet ile başa çıkma konusunda göçmen olmayan kadınlara kıyasla daha dezavantajlı bir konumda olduğu görülmektedir. Göçmen kadınların önünde dil bariyeri olması, bu kadınların aile ve arkadaş çevrelerinden izole bir yaşam sürmesi, iş ve ekonomik özgürlüğe erişimlerinin kısıtlı olması gibi nedenler bu ayrıma sebep olarak gösterilebilir (Menjívar ve Salcido, 2002). Sözde cinsiyet eşitliği barındıran yasaların göçmen kadınları neden daha fazla etkilediğine bir örnek vermek gerekirse, kadınların ev sahibi ülkede yaşama haklarının eşlerinininkine bağımlı olması verilebilir (Menjívar ve Salcido, 2002). Örneğin, evde şiddet gören kadın eşini ihbar eder ve bu, eşin sınır dışı edilmesi ile sonuçlanırsa, göçmen kadın da eşi ile birlikte sınır dışı edilecektir. Bu da şiddet gören kadını bir seçim yapmak zorunda bırakır. Ya eşini ihbar edip sınır dışı edilmeyi göze alacaktır, ya da ev sahibi ülkede kalabilmek için şiddet görmeye devam edecektir. Şiddet gören kadın polis çağırırsa bile, ayrımcılık burada da karşısına çıkabilir. Örnek olarak Latin göçmenlerin durumu incelendiğinde, polis memurlarının göçmenlerden gelen aile içi

şiddet ihbarlarını zaman kaybı olarak değerlendirdiği belirtilmektedir (Ferraro, 1989). Bunun sebebi ise aile içi şiddetin göçmenlerde daha yaygın olarak algılanması ve bu durumun kültürel bir mesele olduğunun düşünülmesidir (Menjivar ve Salcido, 2002).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi ayrımcılığın bireyler ve gruplar üzerindeki yıpratıcı etkileri düşünüldüğünde (Gayman ve Barragan, 2013), kesişimsellik birbiriyle bağlantılı pek çok baskı unsuru olan yapıların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrımcılığın önüne geçilebilmesi için gereken ilk şey bireyin ayrımcılığa uğradığının farkında olmasıdır. Toplumun ve kurumların kesişimselliği tanımalarının yanı sıra, tek odaklı ya da kesişimsel ayrımcılığa uğrayan kişilerin de kendi deneyimlerini doğru bir şekilde saptayabilmeleri önemlidir. Diğer bir ifadeyle, mülteci bir kadının bu özel kimliğinden dolayı maruz kaldığı ayrımcılığın farkında olması bu sorunun çözümüne yönelik atılacak ilk adımdır. Fakat bazı durumlarda, ayrımcılığa uğrayan kişinin yaşadığının ne olduğunu tam olarak tanımlayamadığı görülmektedir (Verkuyten ve ark., 2020). Bu sebeple, ayrımcılık sorununun çözümüne giden yolda kişinin deneyimlerini doğru bir şekilde analiz edip, ayrımcılığa uğradığını tespit edebilmesi sağlanmalıdır. Bireyde bu farkındalığı yaratmak için ayrımcılığın nasıl tespit edilebileceği konusunda bilgilendirici olacak müdahale programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu müdahale programlarında bireyler ayrımcılığın ne olduğu, kesişimsel ayrımcılığın tek odaklı ayrımcılıktan nasıl ayrıldığı ve bu deneyimlerin nasıl tespit edilebileceği konusunda eğitilmelidir. Bu sayede bireylere ayrımcılığın karşısında durmaları için gereken temel becerilerden ilki kazandırılmış olacaktır.

Buna ek olarak, göçmenlerin deneyimlerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi için Türkçe alan yazındaki göç çalışmalarına kesişimsel bir bakış açısı eklenmesi gerekmektedir. Bu sebeple, gelecekte yapılacak araştırmalar için önerimiz hâlihazırda çalışılmış konulara kesişimsel bir bakış açısı getirilmesi veya doğrudan kesişimsel ayrımcılığa odaklanacak araştırmalar geliştirilmesi olabilir. Bunun için Türkiye'deki göçmenlerin profilleri incelenmeli, yaşantılarını sıklıkla ve güçlü şekilde etkileyen kimlikler, örneğin nitel çalışmalar ile, saptanmalıdır. Bu araştırmaların ışığında Türkiye'deki göçmenlerin yaşantılarının hangi kesişimlerde farklılaştığı belirlenip gelecek araştırmalara temel oluşturulmalıdır. Ülkemizdeki göçmen profillerine dair bu temel bilgilerin edinilmesini takiben, kesişimsel ayrımcılığın göçmenleri nasıl etkilediğine, bununla savaşmak için neler yapılabileceğine dair çalışmalar başlatılabilir. Örneğin, Suriyeli göçmenlerin deneyimleri toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınabilir. Bu çalışmalar, Suriyeli kadın göçmenlerin Türkiye'deki güvenlik ya da eğitim gibi kaynaklara erkek göçmenlerle eşit ölçüde erişip erişemediklerine ışık tutacaktır. Fakat belirtmek gerekir ki, bu metinde de daha önce de değinildiği gibi, ırk, sınıf ve cinsiyet gibi kavramlar, kesişimsellik bağlamında incelenebilecek yegâne konular değildir. Örneğin, fiziksel ya da zihinsel engelli bir göçmenin deneyimlerine de ışık tutulması alan yazındaki çeşitliliğe büyük katkı sağlayacaktır. Böylece, Türkiye gibi yoğun olarak göçmen alan bir ülkedeki göçmenlerin yaşantıları daha geniş bir çerçevede incelenmiş olacaktır. Aynı zamanda, bu araştırmalardan elde edilen bilgiler göçmenleri ilgilendiren sosyal poliçelerin geliştirilmesinde kullanılarak, kesişimsel ayrımcılığın göçmenlerin yaşantıları üzerindeki etkisi azaltılabilir.

Bu çalışmada kesişimsellik kavramının tanımına, türlerine, göç ile ilişkisine odaklanılmış ve uluslararası alan yazında göç alanında kesişimsel bir çerçeve kullanan çalışmalardan örnekler derlenmiştir. Bu çalışma ile Türkiye'de göç alanında çalışan araştırmacı, akademisyen, öğrenci ve pratisyenlere öncül bir kaynak sağlanması amaçlanmıştır. Son olarak, alan yazında kesişimsel ayrımcılık deneyimlerini göz önünde bulunduran çalışma sayısının çok az olmasından dolayı bu konuya daha çok odaklanılmasının gerekliliği ve ayrımcılığı önlemeye yönelik müdahale programlarına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Türkiye'de önyargı ve ayrımcılığın hâlihazırda çalışıldığı konulara kesişimsel bir bakış açısı eklenmeli ve özellikle göç

çalışmalarında kesişimsel ayrımcılığa yer verilmelidir. Türkiye’de yaşayan yoğun göçmen popülasyonu düşünüldüğünde, kesişimselliğin göz ardı edilmesi, göç çalışmalarının önemli bir boyutunun ihmalı ile sonuçlanacaktır.

Kaynaklar

- Alberti, G., Holgate, J. ve Tapia, M. (2013). Organizing migrants as workers or as migrant workers? Intersectionality, trade unions and precarious work. *The International Journal of Human Resource Management*, 24(22), 4132-4148. <https://doi.org/10.1080/09585192.2013.845429>
- Anthias, F. (2012). Transnational mobilities, migration research and intersectionality. *Nordic Journal of Migration Research*, 2(2), 102-110. <http://doi.org/10.2478/v10202-011-0032-y>
- Arat-Koc, S. (1989). In the privacy of our own home: Foreign domestic workers as a solution to the crisis in the domestic sphere in Canada. *Studies in Political Economy*, 28, 33-58. <https://doi.org/10.1080/19187033.1989.11675524>
- Ayers, J. W., Hofstetter, C. R., Schnakenberg, K. ve Kolody, B. (2009). Is immigration a racial issue? Anglo attitudes on immigration policies in a border county. *Social Science Quarterly*, 90(3), 593-610. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2009.00633.x>
- Baldwin, M. L. ve Johnson, W. G. (1995). Labor market discrimination against women with disabilities. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, 34(4), 555-577. <https://doi.org/10.1111/j.1468-232X.1995.tb00388.x>
- Bastia, T. (2014). Intersectionality, migration and development. *Progress in Development Studies*, 14(3), 237-248. <https://doi.org/10.1177/1464993414521330>
- Belkhir, J. ve Barnett, B. (2001). Race, Gender and Class Intersectionality. *Race, Gender and Class*, 8(3), 157-174. <https://www.jstor.org/stable/41674988>
- Berg, J. A. (2010). Race, class, gender, and social space: Using an intersectional approach to study immigration attitudes. *The Sociological Quarterly*, 51(2), 278-302. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2010.01172.x>
- Berg, J. A. ve Morley, S. (2014). Intersectionality and the foreign-born: Explaining the variation in the immigration attitudes of immigrants. *Race, Gender and Class*, 32-47.
- Blackham, A. ve Temple, J. (2020). Intersectional discrimination in Australia: An empirical critique of the legal framework. *UNSW Law Journal*, 43, 773-800.
- Buitelaar, M. (2006). ‘I Am the Ultimate Challenge’: Accounts of Intersectionality in the Life-Story of a Well-Known Daughter of Moroccan Migrant Workers in the Netherlands. *European Journal of Women’s Studies*, 13(3), 259-276. <https://doi.org/10.1177/1350506806065756>
- Buxton-Namisnyk, E. (2014). Does an intersectional understanding of international human rights law represent the way forward in the prevention and redress of domestic violence against indigenous women in Australia?. *Australian Indigenous Law Review*, 18(1), 119-137.
- Ceobanu, A. M. ve Escandell, X. (2010). Comparative analyses of public attitudes toward immigrants and immigration using multinational survey data: A review of theories and research. *Annual review of sociology*, 36, 309-328. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.012809.102651>
- Chiang, F., Low, A. ve Collins, J. (2013). Two sets of business cards: Responses of Chinese immigrant women entrepreneurs in Canada and Australia to sexism and racism. *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal*, 5(2), 63-83. <https://doi.org/10.5130/ccs.v5i2.3117>
- Cho, S., Crenshaw, K. W. ve McCall, L. (2013). Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis. *Signs: Journal of women in culture and society*, 38(4), 785-810. <https://doi.org/10.1086/669608>

- Ciftci, A., Jones, N. ve Corrigan, P. W. (2013). Mental health stigma in the Muslim community. *Journal of Muslim Mental Health*, 7(1). <https://doi.org/10.3998/jmmh.10381607.0007.102>
- Collins, P. H. (1998). Intersections of race, class, gender, and nation: Some implications for Black family studies. *Journal of comparative family studies*, 29(1), 27-36. <https://doi.org/10.3138/jcfs.29.1.27>
- Collins, P. H. (2000). Gender, black feminism, and black political economy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 568(1), 41-53. <https://doi.org/10.1177/000271620056800105>
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Volume*, 1989(1), Article 8, 139-167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Identity politics, intersectionality, and violence against women. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Çapar, G. (2019). Kesişimsellik: postmodern feminist bir yaklaşım. *Hukuk Kuramı*, 6(3), 1-31.
- Davis, A. Y. (2011). *Women, race and class*. Vintage.
- Deniz, A. (2017). Kesişen kimlikler ekseninde bir konum tartışması: Bir kadın araştırmacının Türkiye’de Yaşayan Rus göçmen kadınlarla karşılaşmasından notlar. *Fe Dergi*, 9(1), 12-26.
- Donato, K. M., Gabaccia, D., Holdaway, J., Manalansan IV, M. ve Pessar, P. R. (2006). A glass half full? Gender in migration studies. *International migration review*, 40(1), 3-26. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00001.x>
- Dunn, K. M., Klocker, N. ve Salabay, T. (2007). Contemporary racism and Islamophobia in Australia: Racializing religion. *Ethnicities*, 7(4), 564-589. <https://doi.org/10.1177/1468796807084017>
- English, D., Carter, J. A., Forbes, N., Bowleg, L., Malebranche, D. J., Talan, A. J. ve Rendina, H. J. (2020). Intersectional discrimination, positive feelings, and health indicators among Black sexual minority men. *Health Psychology*, 39(3), 220-229. <https://doi.org/10.1037/hea0000837>
- Ferraro, K. (1989). Policing battered women. *Social Problems*, 36(1), 61-74. <https://doi.org/10.2307/800550>
- Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. *The handbook of social psychology*, 2(4), 357-411.
- Fiss, O. M. (1994). What is feminism. *Arizona State Law Journal*, 26, 413-428.
- Gayman, M. D. ve Barragan, J. (2013). Multiple perceived reasons for major discrimination and depression. *Society and Mental Health*, 3(3), 203-220. <https://doi.org/10.1177/2156869313496438>
- Ghumman, S. ve Ryan, A. M. (2013). Not welcome here: Discrimination towards women who wear the Muslim headscarf. *Human Relations*, 66(5), 671-698. <https://doi.org/10.1177/0018726712469540>
- Gkiouleka, A. ve Huijts, T. (2020). Intersectional migration-related health inequalities in Europe: Exploring the role of migrant generation, occupational status and gender. *Social Science and Medicine*, 267, 113218. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113218>
- Güloğlu, F. K. (2019). Uluslararası çalışmaların gündeminde engelli kadın ayrımcılığının ifadesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 260-285. <https://doi.org/10.33417/tsh.516850>
- Ha, S. E. (2010). The consequences of multiracial contexts on public attitudes toward immigration. *Political Research Quarterly*, 63(1), 29-42. <https://doi.org/10.1177/1065912908325255>
- Harris, A. ve Bartlow, S. (2015). Intersectionality: Race, gender, sexuality, and class. In *Handbook of the sociology of sexualities* (261-271. ss). Springer, Cham.
- Hauser, R. M. ve Warren, J. R. (1997). Socioeconomic indexes for occupations: A review, update, and critique. *Sociological methodology*, 27(1), 177-298. <https://doi.org/10.1111/1467-9531.271028>

- Hirsch, M., Verkuyten, M. ve Yogeewaran, K. (2019). To accept or not to accept: Level of moral concern impacts on tolerance of Muslim minority practices. *British Journal of Social Psychology*, 58(1), 196-210. <https://doi.org/10.1111/bjso.12284>
- Jarrico, P. (Yapımcılar) ve Biberman, H. (Yönetmen). (1954). *Salt of the Earth* [Motion Picture]. Amerika Birleşik Devletleri: Independent Production Company.
- Kantola, J. ve Nousiainen, K. (2009). Institutionalizing intersectionality in Europe: Introducing the theme. *International Feminist Journal of Politics*, 11(4), 459-477. <https://doi.org/10.1080/14616740903237426>
- Lajevardi, N. ve Oskooii, K. A. (2018). Old-fashioned racism, contemporary islamophobia, and the isolation of Muslim Americans in the age of Trump. *Journal of Race, Ethnicity and Politics*, 3(1), 112-152. <https://doi.org/10.1017/rep.2017.37>
- Limpangog, C. P. (2013). Racialised and gendered workplace discrimination: The case of skilled Filipina immigrants in Melbourne, Australia. *Journal of Workplace rights*, 17(2). <https://doi.org/10.2190/WR.17.2.E>
- Lutz, H. ve Palenga-Möllenbeck, E. (2011). Care, gender and migration: Towards a theory of transnational domestic work migration in Europe. *Journal of Contemporary European Studies*, 19(3), 349-364. <https://doi.org/10.1080/14782804.2011.610605>
- Lutz, H., Vivar, M. T. H. ve Supik, L. (Ed.ler). (2016). *Framing intersectionality: Debates on a multifaceted concept in gender studies*. Routledge.
- Mansour, J. (2012). Consolidation of Australian anti-discrimination laws: an intersectional perspective. *Griffith Law Review*, 21(2), 533-554. <https://doi.org/10.1080/10383441.2012.10854752>
- Menjívar, C. ve Salcido, O. (2002). Immigrant women and domestic violence: Common experiences in different countries. *Gender and society*, 16(6), 898-920. <https://doi.org/10.1177/089124302237894>
- Osborne, N., Howlett, C. ve Grant-Smith, D. (2019). Intersectionality and Indigenous peoples in Australia: Experiences with engagement in native title and mining. O. Hankivski ve J. S. Jordan-Zachery (Ed.), *The Palgrave handbook of intersectionality in public policy (The Politics of Intersectionality)* içinde (389-411. ss).
- Peterman, D. E. (2018). Socioeconomic status discrimination. *Virginia Law Review*, 104(7), 1283-1357.
- Prins, B. (2006). Narrative accounts of origins: A blind spot in the intersectional approach?. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), 277-290. <https://doi.org/10.1177/1350506806065757>
- Remedios, J. D., Chasteen, A. L., Rule, N. O. ve Plaks, J. E. (2011). Impressions at the intersection of ambiguous and obvious social categories: Does gay + Black= likable?. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(6), 1312-1315. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.05.015>
- Stasiulis, D. ve Bakan, A. B. (1997). Negotiating citizenship: the case of foreign domestic workers in Canada. *Feminist review*, 57(1), 112-139. <https://doi.org/10.1080/014177897339687>
- Stasiulis, D. , Jinnah, Z. ve Rutherford, B. (2020). Migration, Intersectionality and Social Justice – Guest Editors' Introduction, *Studies in Social Justice*, 14(1), 1-12. <https://doi.org/10.26522/ssj.v2020i14.2445>
- Teo, T. (2014). *Encyclopedia of Critical Psychology*. Springer.
- U.S. Bureau of Labor Statistics. (2019). Highlights of Women's Earnings in 2019. Retrieved from <https://www.bls.gov/opub/reports/womens-earnings/2019/pdf/home.pdf>
- Verkuyten, M., Yogeewaran, K. ve Adelman, L. (2020). The Negative Implications of Being Tolerated: Tolerance From the Target's Perspective. *Perspectives on Psychological Science*, 15(3), 544-561. <https://doi.org/10.1177/1745691619897974>

Xie, T. H., Ahuja, M., McCutcheon, V. V. ve Bucholz, K. K. (2020). Associations between racial and socioeconomic discrimination and risk behaviors among African-American adolescents and young adults: a latent class analysis. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, (55), 1479-1489. <https://doi.org/10.1007/s00127-020-01884-y>